

Քաղաքապետական Սմբատայ, աշխինքն 892 ին, որ սաստկացոյն երկրաշարքը կը նկատուի քան 2-քաբախ 2ագեցիկի օրով 892 ին տեղի ունեցած երկրաշարքը, որ երեք ամա տուած է: Դուին ի հիմանց տաղայնալ կործանեցաւ, տեղիք սրբ-ութեանց զշարժման կիրս կրեցին», 70,000 է աւելի մարդիկ մեռան, որոնց խաղաղութիւն անհնար բլլալով «ի վիճն է ի խորափախս» կը նկատուին է աղեկատու տեւորաններ կը պարգուէին:

Աւագ, չունիմ արժանիքը Մաշտոց եղիվար-
դեցիի, որ իր Սեանաշտ անապատէն Գուշիկ եր-
կրաշխաւի աղէտեալներուն ուղղուած միջոյնա-
ւորութեան նամակով բերաւ սփոփումը բոլոր հա-
ւարներուն և արթմնեցներու. բայց ունիմ նմա-
ղում մը ևս կ'ուզեմ յայտնել զայն սրախս բոլոր աշ-
խարհոյ, այն է ի՛նչ երբ մեր հաստատութիւններ
մեր շէնքերն, մեր քահարանները կը վերաշի-
նենք, շինենք զանաթ Տիբրէմովի (Սղաձ, թի՛շ. 1)
շինենք զանաթ հաստաթ Վէմին վրայ, շինենք
զանաթ իբր լուսաշ խորաններ, օրպէսզի՛ երբ եր-
կրաշխարմները զան և աւերին նշեմական շէն-
քերը, չկարենան քանդել և աւերել մեր արտե-
րըն, օրպէսզի զարմաշ կարենանք զօրեղ հա-
ւատաթով բաղ Սաղմոսեցոսին հետ, « Աստուծ
մեր ապաւէն և գօրութիւն օգնական յոյժ զաւար ի
նեղութիւնս. վասն այսորիկ ո՛չ երկիցուք մեր ի իջ-
նալիկ երկրի, ի փոփոխել լընաճն ի սիւնս ծովու
Ումնն։

Итак, введем

ՀԵՒՈՆԴ ԵՊՍԿՈՍՈՍ, ԴՈՒՐԵԱՆ,

ՎՐԹԱՆԷՍ ՔԵՐԹՈՂ

Վրթանէս քերթող, Սիւնեաց (—Տաթևի) զրդ-
րացէն, Հայաստանեայց եկեղեցւոյ տաղնապարհ մէկ
չըբանին, եղիվարդեին Մովսէս կթղիւ. (574—604)
վահանաւ մէկտրք՝ Տեղապահ եղաւ, եւ երբ սարի
կառավարեց կաթողիկոսաթեան չորսէր Ռ Դուին ի մէջ:

Մովսէս կիլի. կենդանութեան, յունարածին
Հայաստանի համար առանձին կաթողիկոսութիւն
մը հաստատում էր Վօրիկ կայսր, և Ռազարաթնի Յո-
աննէս Եպ. Կոչաւում էր այդ Աթոռի (590): Աթ-
կայ միջոց մին էր Բիւզանդիոսի կողմէն՝ յունարա-
ծին Հայաստանի հոյեպր յոյն եկեղեցիին դասաւանդեց
ընկելու համար: Միւս կողմէն, վրաստան, Կիւրիւն
կիլի, առաջնորդութեամբ, կ'ընդգլխէր Հայոց կաթո-
ղիկոսին իշխանութեան դէմ, և էր միտնում Յոյն ե-
կեղեցւոյն, իբրեւ դաւանական, անկախ կաթողիկո-
սութիւն մը անենելու մարտաջող, հուռւարաբնէտե-
րապարական յայտնով: Վրաստան Քերթոզ այս երկու
շարժումներու դէմ պաշտպանեց Հայոց եկեղեցին և
Հայոց կաթողիկոսութեան դիրքը:

Վրթանէս Բերթողի թղթակցութիւններէն քանի մը հասար հասած են մեզ **ԳԻՐԲ ԹՊՐՈՅԻ** միջոցաւ, որոնք ջոյց կուտան թէ Վ. Բերթող շատ փափուկ պատման.

նկերու միջ կը գտնուէր իրրեւ Տեղապատ, եւ Հայոց եկեղեցիին չգտնուող ճամբար դուրսէն՝ Հոսոմի երու քաղաքական զարգացածներուն եւ Նեփէն՝ կարգ մը եկեղեցական ու աշխարհական իշխաններու անձնական նկատում մէկրուն. ճարտար արարչական միջավայր մը ունէր։ Վ. Քերթազ, արդեւ ճանօթ Յուլիայ կաթողիկոսարանի զործերուն, իրրեւ զործակից Մովսէս կաթողիկոսի, իր սեղապատութեան երեք օտարներուն միջ տուր մեռնօտաւորութեամբ կառուելոց իր պաշտօնն ու պարտականութիւնները մինչեւ որ Ազգայնականի Արարատի կաթողիկոսի ընտրութեամբ (607—615) պատահեաւ Ե եղաւ ասիական պատասխանաւարութիւն։

Քերթազ կը նշանակէ ո՛չ միայն հմուտ բեքա-
կաւումիւնն ու զրոգելն, արձակ ու չափահան զբր
ուսման երազ մէջ, այլ նաեւ հմուտ Սուրբ զբոց զիւռու-
թեան:

Վերջապես, իրաւամբ կրճանք եմ քաղելու որ իբրեւ
Վերրոյդ, թաւական քանիք զրաւ ըլլալու էր, ապա
Սէ, ոչ ճիշդ տիպաւ մը եղաւ պիտի ըլլար իր վրայ
Բարրոյդ: Գործաւատարար մինչեւ հիմայ իր գրչէն
մասնաւոր տաշխաւում թիւն եւ յիշեաւմ չէ եղաւ, իսկին
ինչպէս որ իտեղեցիք զիսկ սալ, իր Տեղապահու-
թեան ընթացքին առիթ ունեցաւ է բանի մը պաշտո-
նական սիրեր գրել, որոնց մէջ Վերջապէս կ'արարա-
ւոր է իր Վերրոյդի բախար, իբրեւ հմուտ Սուրբ Գր-
բոյ, բիրտ ունական նիկրէն ու պատմութեան եւ դա-
ւանարարում թեան (Ինքի Բարրոյդ, էջ 90—154):

Ընդդիմ պատմիկա մարտից զրուածն ալ, հաւանաբար պաշտօնական զրուած մըն է, որ դուրս մընացած է մեզի հասած **Գիրք Թղթոցէն:**

Վերածննդի բերթողին այս քուզքը էր հրաա-
բակներ մեր Մասենադարանին միակ շեռաբրին հա-
մեմատ՝ գոր Ս. Գաթիբարը հայր ծանոթարանում է,
աւելորդ նկատուած բառերը առնելով փակագիծ-
ներով մէջ, իսկ յաւելլի բառերը զնկով կարթա-
գիծներով մէջ:

Եւ որովհետեւ այս թուղթը անգամ մը հրա-
տարուեալ է, 1852ին. Վնէտրի, Զ. Դաթեզին Զ.
Սահմանադիր (—Չարեանէկան) կողմէն, Յաղազ
բանկոտարեան Սթըք եւայն, զորին մէջ,
իրիւ յաւելեալ (էջ 325-342), ապազրին կարե-
ւոր օտարին թիւն էրն ալ ծանօթութեանց մէջ յը-
շանաւորուած են:

Ս. Պատրիարքը մասնաւոր յօդուած մըն ալ գրած է սոյն վերջանէսի վրայ, զոր էր յաւանք հրաւարակել **ՍԻՆՏ**ի մէջ:

Նախարար Գառնիկազյանի՝ Նախնայ
ազգին սակ հրատառակում աշտիսի անջատ
ներ, որ մը հաւաքածոյի ձեւով պիտի կազմեն
սեփն հաւ որիկներ:

h. h.

